

կոսի աթոռակալության սկզբնական տարիներին: Բայց քանի որ այն կառուցված էր վանքի պարիսպներից դուրս, արշավանքների ժամանակ ավերվել էր և նրա մետաղե գործիքները հափշտակվել էին (ԴՂՊ, Գ, Քիֆիս, 1894, էջ ՃԿԶ—ՃԿԷ):

33. Իշխան Ալեքսանդր Միխայլովիչ Գուլիցինը (1718—1783 թթ.) Ռուսաստանի ղեկավարն էր Անգլիայում, որի հետ էմինը ծանոթացել էր կոնդոնում 1761 թ. և որից ստացել էր անձնագիր՝ Ռուսաստան մեկնելու համար: Այդ անձնագիրը պահպանվել է Ռուսաստանի արտաքին գործերի կոլեգիայի արխիվում և լույս է բնծայված Ա. Ռ. Հովհաննիսյանի գրքում (տե՛ս Иосиф Эмин, с. 71): Հետագայում Ա. Մ. Գուլիցինը վերադառնում է Պետերբուրգ և ստանձանում վիցե կանցլերի պաշտոնը:

34. Ա. Մ. Գուլիցինը մի քանի անգամ էմինին առաջարկել է մտնել ռուսական զինվորական ծառայության մեջ: 1761 թ. սեպտեմբերի 1-ին կոնդոնում էմինը անգլերեն մի նամակ էր գրել Ա. Մ. Գուլիցինին և պատմել իր կյանքի ու ծրագրերի մասին: Այդ նամակը մեծ տպավորություն էր թողել Գուլիցինի վրա, որը և այն ֆրանսերեն թարգմանությամբ ուղարկել էր կանցլեր Միխայիլ Իլլարիոնովիչ Վորոնցովին (1714—1767 թթ.), խնդրելով օգնել էմինին: Գուլիցինը էմինին համարում էր արտակարգ մարդ: Այդ նամակում նա գրել է. «Նրա քաջությունը, նրա հազվագյուտ օժտվածությունը, ինչպես և ազնվությունը հայտնի է այսօր տեղ բոլորին և պնդում են, որ նա փորձ է ձեռք բերել ռազմական արվեստում»: Նա նշում էր, որ էմինը կարող է ծառայել ռուսական կայսրուհուն, առավել ևս, որ նա օգտակար տեղեկություններ ունի Օսմանյան կայսրության վերաբերյալ և իր համահերկրացիների մեջ ունի շատ համախոհներ: էմինի այդ հետաքրքրական նամակը, Գուլիցինի գրությունը և այլ նյութեր պատշաճ առաջարկնով և ծանոթագրություններով 1981 թ. հրատարակել է պատմաբան Ժ. Անանյանը (Ж. А. Ананян. Новые данные об Иосифе Эмине (Из истории армяно-русских отношений), «Историко-филологический журнал», 1981, № 2, с. 263—280).

НЕОПУБЛИКОВАННЫЕ ПИСЬМА ИОСИФА ЭМИНА И ИОСИФА АРГУТЯНА (1791—1792 гг.)

Доктор ист. наук В. Р. ГРИГОРЯН

Резюме

Впервые публикуются три письма, написанные в 1791—1792 гг. видными представителями армянского освободительного движения XVIII в. Иосифом Эмином и Иосифом Аргутяном (Аргутинским), копии которых находятся в библиотеке армянской конгрегации мхитаристов в Вене (рук. № 694). В 1780 г. в России готовился новый персидский поход. Подготовительные работы были поручены генералу А. В. Суворову. В начале января князь Г. А. Потемкин поручил И. Лазаряну пригласить И. Эмина в Россию для участия в походе. Но письмо И. Лазаряна было возвращено из Астрахани, ибо там распространились слухи о мнимой смерти адресата. И. Эмин находился в Калькутте, откуда письменно обратился к духовному предводителю армян России, архиепископу И. Аргутяну. Получив письмо Эмина, И. Аргутян 4 апреля 1791 г. сообщает ему о приглашении Г. Потемкина (док. № 1). В ответном письме Эмин заявляет, что несмотря на свой преклонный возраст (ему было 65 лет), он готов прнехать и, если понадобится, отдать свою жизнь за освобождение родины (док. № 2). То же самое он повторяет в письме И. Лазаряну (док. № 3). В изданных письмах обсуждается много вопросов, интересовавших армянскую общественность того времени (русско-турецкая война, переселение армян в Россию, основание новых армянских поселений, создание армянских школ и типографии и т. п.). Верный своим идеалам, Эмин указывает, что для освобождения армянского народа от чужеземного ига одной из самых важных предпосылок должно быть просвещение народа, его готовность вести вооруженную борьбу.